

תוכנית לימוד לסמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

“מורנו” להחזיר עטרה ליושנה

סמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

Dedicated in honor of

Jacqueline and Chaim Maltz

by their loving children Michael and Rivka Reena Maltz

מכון גבוה
ללימודי היהדות
ירושלים

The Laws of Bishul (Unit #12)

Leaving Food on the Flame As Shabbat Begins

Unit #24

Chazal prohibited leaving food on the flame as Shabbat begins, lest someone is tempted to stoke the coals, thus possibly committing two *melachot* – burning (הבערה) and cooking (בישול). This unit will study the parameters of this *gezera*.

א. השהייה – The Gezera and its Roots

In unit #11 we learned that Beit Hillel and Beit Shamai argued whether a person is required to allow his items and appliances to rest on Shabbat (as he is required to do with his cattle). The Sugia (roughly Shabbat 17-20) cites many Tannaitic sources that seem to follow Beit Shamai's ruling and not Beit Hillel's. In several cases, the Gemara finds other reasons for Beit Hillel to agree with the stringency. For example:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף יח עמוד ב

מאן תנא להא, דתנו רבנן: לא תמלא אשה קדרה עססיות ותורמסין ותניח לתוך התנור ערב שבת עם חשכה. ואם נתן - למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו ... לימא בית שמאי היא ולא בית הלל! - אפילו תימא בית הלל, גזירה שמא יחתה בגחלים.

רש"י מסכת שבת דף יח עמוד ב

עססיות ותורמסין - מיני קטניות, וצריכין בישול יותר. בכדי שיעשו - כדי שלא יהנה ממלאכת שבת. יחתה בגחלים - למהר בישולן

Beit Shamai prohibit allowing the food to cook on Shabbat because that the utensils used should be at rest. Beit Hillel say the food may not go on cooking on Shabbat, lest someone is tempted to stoke the coals in order to ensure that the food gets cooked.

The Mishna suggests cases that would merit leniency (or – cases in which the *gezera* should not apply):

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לו עמוד ב

משנה. כירה שהסיקה בקש ובגבבא - נותנים עליה תבשיל. בגפת ובעצים - לא יתן עד שיגרוף, או עד שיתן את האפר.

The concern is that one might stoke the coals. Therefore, the Mishna says that the *gezera* does not apply in cases in which there is no such concern. For example:

If the fire is based on straw, or other substances that burn out quickly and cannot really be stoked, there is no reason for the *gezera*.

If the coals are גרוף or קטום (literally – raked or trimmed. "Trimmed" in this case means that the coals have been covered, and therefore their edge was "trimmed"), the concern that one will then stoke the coals is mitigated. We studied the definitions of גריפה and קטימה in unit #16.

These leniencies raise a broader question about the applicability of this *gezera* in our modern appliances.

Relevance of the *gezera* to our modern appliances

The prominent heating methods used nowadays are electric or gas burners. "Stoking" is not really applicable to them. Does the *gezera* apply to such appliances?

In the 18th century, as the use of primus-style stoves with alcohol-based flames became prominent, the Poskim discussed whether the *gezera* should apply to such stoves:

שו"ת פנים מאירות חלק א סימן פד

ראיתי שנותנים הסיר של ט"ע (תה) סמוך לחשיכה על כסוי הברזל ונותנים תחתיו משקה חריף שקורין שפירטוס (ספירט) ונותנים פתילה לתוכה ודולק כל הלילה עד למחרתו ביום השבת ... נראה דזה איסור גמור הוא, דזה הוי ממש שיהיה על גבי כירה וכופח דאינו גרוף וקטום דאסור ... ואין לומר דאין שייך כאן חיתוי, דאין כאן גחלים אלא משקה הדולק, דהא חזינן דכשממסין בתוך המשקה הלהב עולה יותר, ויש לחוש גם כן כמו בחיתוי. ע"כ נראה ברור דזה איסור גמור וחייבים חכמי הדור למחות בידם, כנלפע"ד.

Rav Eisenstat says that there is a stoking, of sorts, of the primus stove, therefore it is not exempt of the *gezera*.

Rav Horowitz (Rav Yechiel Michel Horowitz, תרי"ב-ת"ש, one of Jerusalem's great Rabbis of that era), differentiated between coal, and stoves that allow for better control of the flame:

גידולי ציון חלק ט סימן יא

ויש סברא, כשמבשל על פחמים איכא למיחש שיתכבה הפחמים, ויבא לחתות, אבל על מאשינקא (פתילה), כיון שמבשל על המדה שעשה מערב שבת שוב אין צריך להגביה.

Rav Kapach similarly states:

הרב יוסף קפאח על רמב"ם, הלכות שבת פרק ג ס"ק יב

נראה כי כל הדינים דלקמן שגזרו שמא יחתה אינם קיימים במציאות שלנו כלל. וגזרת חז"ל היא כפי המציאות בימיהם. וטבע האש של עצים שכל שעה ושעה היא עוממת דועכת וקומלת עד שנעשת אפר ונאפסת. ומטבע הדברים שאדם חושש שמא לא יבשל תבשילו מחמת דעיכת האש ועלול הוא כאלו לישר את הקדרה ולהושיבה היטיב ובינתים מחתה את האש כדי לסלק מעליה את האפר העוממת כדי ששרידי האש יהתכו את תבשילו ויכשירוהו לאכילה ... וכל זה אינו שייך במכשירי הבשול שבימינו – לא בפלטה ולא בתנור החשמל ואף לא בפתילות

The *gezera* was instituted for coal, which naturally dies out, and usually requires fanning and stoking. The *gezera* would not be relevant to stoves that maintain a constant flame.

Rav Feinstein presents an additional distinction between our stoves and coal, adding a reason to say that the *gezera* is not relevant with our stoves:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן צג

והנה יש טעם גדול לומר דלא שייך כלל הגזרה בתנורי הגעז שלנו, דהא חזינן שרק לשלא יחתה בהגחלים גזרו ולא לשמא יביא עוד עצים כשיכלה האש, דאם היה שייך למיגזר זה היה לן לאסור גם בכירה שהסיקוה בקש וגבבא שלא שייך חשש חתוי שמא יתן עוד קש כשיתבער הקש שבכירה, דהא ליכא בזה היכר, אלא צריך לומר דזה לא גזרו... ואם כן בתנורי הגעז, שלא שייך חתוי בהגעז שכבר יש שם, אלא אם רוצה להגדיל האש צריך שיתן עוד געז אחר, שנותן על ידי שפותח יותר את נקבי הצינור שיוורד משם הגעז, אם כן הוא כמו להביא עצים אחרים, שלא גזרו, דלא חששו שיעשה בידים ...

The Mishna differentiates between an oven in which coal is burning, and an oven in which straw is burning. The differentiation is due to the ability to stoke and enhance the heat that the coal is giving, as opposed to the straw, that cannot be stoked, but would simply burn out.

Why is there not a concern that one would add coal to the straw oven?

We see that Chazal were not concerned that one would add new fuel to the oven. We are only concerned that one will affect the fuel that is in oven.

When we turn the knob our modern gas stoves, we are not affecting the current fuel. We are regulating the rate at which NEW gas is added to the fire. As he proved from the oven with the straw, Rav Feinstein claims that Chazal never instituted a *gezera* to avoid adding new fuel!

Though most Poskim agree that the *gezera* should not apply to our stoves, they still instructed that it is best to adhere to it.

שו"ת יביע אומר חלק ו - אורח חיים סימן לב

(ג)... לכאורה יש לומר שלגבי פתיליה של נפט, שלא היתה במציאות בזמן חז"ל, אין לנו לגזור מדעתנו גזירה חדשה שמא יבא להגביה האש ע"י סיבוב כפתור הפתיליה....
(ד) ומכל מקום נראה שנכון להחמיר לתת טס של מתכת או אזבסט¹ להפסיק בין האש לקדרה, שאז הוא כדון כירה קטומה, שהותר להשהות עליה, שכיון שעשה היכר ע"י נתינת האפר, אין לחוש שמא יחתה בגחלים, והוא הדין בנתינת אזבסט וכדומה, דהוי היכר, כיון שאין רגילים לעשות כן בימות החול.

Application of גריפה וקטימה in a gas stove

Chazal suggested two solutions to the *gezera*: raking the coals aside, or "trimming" them, in other words, tamping the fire down. Raking the coals makes them less accessible, thus mitigating the concern that one will stoke the coals. Tamping the fire down will remind one that his fire must not be tampered with. Both of these actions are done in direct contact with the coal. What would be the right way to implement the *gezera* nowadays? The original *gezera* was to tamper with the actual fire. On a gas stove, the fire itself is never tampered with directly. The fire is affected by the dials. But the *gezera* said nothing about the dials!

שו"ת שבט הלוי חלק א סימן צא

ובאמת יראה דבלאו הכי בדין קיל יותר מבזמן הש"ס והש"ע, דאם האש מגולה שאסור משום שמא יחתה, וזה לדידהו דאפשר לחתות במגולה דהיו מבשלים על גבי גחלים וכי האי גוונא. אבל הני פטופטים של נפט (כגון פתיליה), דגם במגולה אי אפשר לחתות מצד האש כלל, ורק על ידי גלגלים מבחוץ והוא עומד בכי האי גוונא דאי אפשר לזוז אותם או שקשרן, אם כן אש מגולה גופא בכי האי גוונא רק חומרא היא ודי לנו אם הוא מכוסה בכסוי שאינו רגיל כנ"ל.

Rav Wozner says that the dials should be covered so that one would be unable to affect the fire. But he still says that the fire should be covered (with anything unusual) in adherence to the *gezera*.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן צג

אך יותר טוב שהכסוי של פח המתכות יכסה גם את הכפתורים כדי שההיכר יהיה גם במקום החתוי כמו הקטום שיש אולי לחוש שלא ירגיש בהכסוי ויחתה. ואף שהוא דבר רחוק מ"מ כיון שהיתר ההיכר מצינו בהיכר שבמקום החתוי אולי הוא דוקא בהיתר כזה. אבל ודאי זה לבד שיכסה את הכפתורים ולא את האש לא יועיל שהעיקר הוא שצריך להראות שדעתו להפחית שזה נראה יותר בכסוי האש. אבל כיון ששם היו תרווייהו למעליותא שמפחית את החום והיה במקום החתוי אפשר הוא בדוקא ולכן יש להחמיר לכסות גם את הכפתורים, אבל כיון שיותר מסתבר שגם בלא כסוי הכפתורים הוא היכר חשוב יש להקל בשעת הדחק ואין למחות באלו הנוהגים היתר בכסוי האש לבד.

As we learned previously, Rav Feinstein says that the *gezera* doesn't really apply to gas stoves. Still, he says that adherence to the *gezera* would require one to cover the fire, as the *gezera* originally prescribed. On the other hand, it is possible that the definition of the *gezera* was not covering the fire, but covering what will make affecting the fire more difficult. Indeed, in Chazal's time that was achieved by moving the coals. Nowadays that would be achieved by covering the dials. Therefore he concludes that one should cover both. If one was to cover one of them, better to cover the fire.

SSK says that indeed there is room for debate, but since the *gezera* doesn't really apply nowadays, covering the fire is sufficient:

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשלט) פרק א הערה קפו

... בנידון דידן (כיריים של גז) מכיוון שכיסו את השלהבת – אין צורך לחוש, שהרי אש זו – דין קטומה יש לה

In summary:

Chazal forbade leaving food that is insufficiently cooked on the fire when Shabbat begins, lest one will be tempted to stoke the coals.

We have learned two reasons why this *gezera* would not necessarily apply to a gas stove:

1. The *gezera* was instated for fire that dies out as time goes on. On a gas burner there is no concern that the need to "stoke the coals" would arise.

¹ Obviously this was written before there was proper knowledge regarding the harm of asbestos. Using asbestos to cover a fire is Halachically prohibited, in adherence to ונשמרתם.

2. The *gezera* was concerned with stoking the coals that are already in the fire. On the gas burner, only new fuel can be introduced, which was not the concern of the *gezera*.

Though the Poskim tend to agree that the *gezera* no longer applies, still they said it is best to comply with the *gezera*.

But how should that be done? The *gezera* says that the fire must be affected, by moving or covering the fire. On gas burners the fire is mitigated by changing the dials. Is the definition that the fire must be covered, or that access to the ability to enhance the temperature should be mitigated (and therefore the dials should be covered or taped)?

Rav Feinstein and Rav Wozner agree that covering the fire is closer to the original definition, though they say that it is right to cover both.

ג. How cooked must the food be?

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לו עמוד ב

משנה. כירה שהסיקה בקש ובגבבא - נותנים עליה תבשיל. בגפת ובעצים - לא יתן עד שיגרוף, או עד שיתן את האפר.

The Gemara mentions Chananya's opinion:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לו עמוד ב

חנניה אומר: כל שהוא כמאכל בן דרוסאי - מותר לשהותו על גבי כירה, אף על פי שאינו גרוף ואינו קטום.

Chananya says that once the food is cooked to a *ben Derosai* level, the *gezera* no longer applies. The food is not fully cooked, but is it sufficient that one would not stress about it, leading to his stoking the coals.

The Gemara debates whether Chananya's opinion contradicts the Mishna, or does it actually match Chananya's opinion and not Chachamim?

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לו עמוד ב

איבעיא להו: האי לא יתן - לא יחזיר הוא, אבל לשהות - משהין אף על פי שאינו גרוף ואינו קטום, ומני - חנניה היא. דתניא, חנניה אומר: כל שהוא כמאכל בן דרוסאי - מותר לשהותו על גבי כירה, אף על פי שאינו גרוף ואינו קטום; או דילמא: לשהות תנן, ואי גרוף וקטום - אין, אי לא - לא.

חברותא שבת דף לו עמוד ב

איבעיא להו, האי דאמרינן "בגפת ובעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר", האם פירושו "לא יחזיר" הוא. דהיינו שרק להחזיר את הקדירה [מכירה שאינה גרופה וקטומה] אסור בשבת, אבל לשהות, להשהות את הקדירה מערב שבת, משהין אף על פי שאינו גרוף מהגחלים, ואינו קטום, לא הניח אפר על הגחלים. ומני מתניתין? - חנניה היא, המתיר להשהות קדירה על כירה שאינה גרופה. דתניא: חנניה אומר: כל מאכל שהוא כבר מבושל כמאכל בן דרוסאי, מותר לשהותו מערב שבת על גבי כירה, אף על פי שאינו גרוף ואינו קטום. או דילמא, מה ששינו "לא יתן עד שיגרוף" הכוונה היא, שאפילו לא ישהה את התבשיל על גבי האש מערב שבת. ולפי זה, משנתנו, בנידון האם מותר לשהות, תנן, וביחס לשהיה נאמר במשנה, אי גרוף וקטום, אין, מותר להשהות על הכירה קדירה. אי לא, לא.

The Gemara discusses this question at length, but is inconclusive.

The importance of this question is beyond the interpretation of the Mishna. The question is whether the Tannaim were assuming that Halacha should follow Chananya.

The Gemara's inconclusive discussion led to one of the biggest Halachic disputes in all of Hilchot Shabbat. We will analyze two of the sections that the Rishonim used as proof for their positions, that will enhance our understanding of the *sugia* and the *machloket*.

"cooked and uncooked"

The Gemara presents what seems to be the accepted Halacha:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף יח עמוד ב

והשתא דאמר מר: גזירה שמא יחתה בגחלים, האי קדרה חייתא - שרי לאנוחה ערב שבת עם חשיכה בתנורא. מאי טעמא? כיון דלא חזי לאורתא, אסוחי מסח דעתיה מיניה, ולא אתי לחתווי גחלים. בשיל - שפיר דמי, בשיל ולא בשיל - אסיר.

רש"י מסכת שבת דף יח עמוד ב

והשתא דאמר מר - דהנחת קדרה לא אסירא אלא משום חתייה.

האי קדרה חיינתא שפיר דמי - להשהותה לכתחלה מבעוד יום בתנור, והיא מתבשלת כל הלילה, דודאי חיינתא לאו אדעתא למיכלה לאורתא אנחה התם, ומשום למחר - לא אתי לחתויי, שהרי יש לה שהות גדול, ולא דמי לעססיות ותורמסין שאין כל הלילה והיום די להן.

חברותא שבת דף יח עמוד ב

והשתא דאמר מר שטעם האיסור בהנחת קדרה על האש בערב שבת, הוא משום גזירה שמא יחתה בגחלים בשבת - האי קדירה חיינתא [שיש בה בשר חי], שלא התחילה להתבשל כלל קודם השבת, שרי לאנוחה בערב שבת עם חשיכה בתנורא. ולא חיישינן בה לשמא יחתה. מאי טעמא? - כיון דלא חזי לאוכלה לאורתא [בליל שבת], אסוחי מסח דעתיה מיניה עד למחר, ולא אתי לחתויי גחלים. דלא חיישינן לחיתוי, אלא בתבשילים הראויים לאוכלם בלילה. אבל בתבשיל שאין ראוי עתה לאכילה אלא למחר, ליכא למיחש. משום שלצורך מחר לא יבוא לחתות, שהרי יש לה שהות גדולה במשך כל הלילה, ובין כך יתבשל יפה אף בלא חיתוי.

אם הקדרה כבר בשיל כל צרכה, שפיר דמי. כיון ששוב אינה צריכה חיתוי, וליכא למיחש בה שמא יחתה. אבל קדירה דבשיל קצת ולא בשיל כל צרכה, אסור להשהותה בתנור או על גבי כירה.

The two extremes are okay. If the food is not cooked at all, there is no concern that one will want to stoke the coals and rush the food's cooking, since it won't make enough of a difference (we will analyze the details of this Halacha in the following unit). If it is sufficiently cooked, there is no concern either – the food is cooked! The *gezera* only applies to cases in which the food is "cooked and uncooked".

The Ramban says – what food can be said to be "cooked", but also "uncooked"? Presumably, something edible (otherwise it is not cooked), but not fully cooked. In other words – something cooked to a *ben Derosai* level!

חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף לו עמוד א

מסתברא דהא דאמר'י בפ"ק (י"ח ב') בשיל ולא בשיל אסור, מכיון שהתחיל לבשל עד שיהיה מבושל כל צרכו, שהוא למעלה מתבשילו של בן דרוסאי, הוא נקרא בשיל ולא בשיל, וכן כתוב בהלכות גדולות של ר' שמעון קיארא ז"ל, דבשיל ולא בשיל היינו כמאכל בן דרוסאי, ואמרינן בפרק קמא דאסור לשהותה על גבי כירה, דלא כחנניא

If the *gezera* applies specifically to food that is cooked to the level of *ben Derosai*, that would be a stark contradiction to Chananya's opinion, who says that the *gezera* is on food that is cooked less than *ben Derosai*!

Tosfot, who hold like Chananya, explain the Gemara differently:

תוספות מסכת שבת דף יח עמוד ב

בשיל ולא בשיל אסור – צריך לומר דלא הוי כמאכל בן דרוסאי, דאי הוה כמאכל בן דרוסאי שרי להשהותו על גבי כירה, אף על פי שאינה גרופה וקטומה

Tosfot say that the Gemara means that the food started cooking, but did not yet cook to edibility. As noted, this would be in accordance to Chananya's opinion.

Back to the Ramban – if the *gezera* applies only to "cooked and uncooked", that implies that the *gezera* applies only to food that is cooked *ben Derosai*. This would mean that there are two machlokot between Chananya and Chachamim:

1. After *ben Derosai* – Chananya allows leaving the food on the stove. Chachamim prohibit.
2. Up to *ben Derosai* – Chachamim allow, Chananya prohibits.

The Ramban seems to imply that indeed both of these are argued. Though later on he writes that the *gezera* applies once the food started cooking, implying that there is agreement that the *gezera* applies to food that is cooked up to *ben Derosai*.

מכיון שהתחיל לבשל עד שיהיה מבושל כל צרכו, שהוא למעלה מתבשילו של בן דרוסאי, הוא נקרא בשיל ולא בשיל.

And again, later on he seems to contradict this:

בשיל ולא בשיל היינו כמאכל בן דרוסאי.

The Beit Yosef says that the Ramban (following the Rif) says that Chachamim agree that the *gezera* starts once the food starts cooking, the Gemara meant that it also applies to *ben Derosai*, but not only:

בית יוסף אורח חיים סימן רנג

לדעת הרי"ף וסייעתו (הרמב"ן נמנה על סיעה זו) מעת שהתחיל להתבשל בין שלא הגיע למאכל בן דרוסאי בין שהגיע ... מיקרי בשיל ולא בשיל ואסור

The Bach deduces that the Tur thinks otherwise. The Tur writes:

טור אורח חיים הלכות שבת סימן רנג

אם נתבשל קצת, אפילו כמאכל בן דרוסאי, שהוא שלישי בשיל ולא נתבשל כל צורכו, או אפילו שנתבשל כל צורכו – אם הוא מצטמק ויפה לו אסור להשהותו עליה

The Tur explicates what level of cooking is *ben Derosai*. Why elaborate on that here?

The Bach says that the Tur would not elaborate if the exact level of *ben Derosai* was not relevant to this Halacha. This proves that according to Chachamim, the *gezera begins* at *ben Derosai*.

ב"ח אורח חיים סימן רנג אות ה

ולא נראה כן (כדברי הבית יוסף) מדברי רבינו שכתב: "אבל אם נתבשל קצת, אפילו כמאכל בן דרוסאי, שהוא שלישי בשיל" וכו' דאם כפירוש הבית יוסף הוה ליה לומר בקצרה "אבל אם נתבשל קצת ... אסור!" ועוד, דלאיזה צורך כתב לפרש שהוא שלישי בשיל, הלא בין שלישי ובין יותר ובין פחות הכל אסור! אלא בעל כרחך דוקא שלישי שהוא ראוי לאכילה לבן דרוסאי חיישינן שמא יחתה לצורך הלילה, אבל פחות משלישי, שאינו ראוי לאכילה כלל לשום אדם, דינו כאילו היה חי, ושרי להשהותו.

This returns us to our previous question: Why? Why would *gezera* only after *ben Derosai*?

The Bach answers: if it is edible, one might try to also make it good. If it isn't yet edible at all, no one would bother trying to improve it further. Once again – the concern was that one will tamper with the fire. The question is at what point are we concerned that this might happen. Chananya says – if it isn't edible, and can be brought to edibility. Chachamim say – one would only tamper if there is a chance of making the food presentable in time. If it is significantly undercooked, no one would bother.

In unit #13 we learned the *machloket* between the Rambam and the Rashba about when does Halacha identify the food as cooked. The Rashba says *ben Derosai*, the Rambam says fully cooked.

Do their opinions reflect the *machloket* between Chananya and Chachamim? It is now clearer that there isn't necessarily a correlation between these arguments.

The Rashba says that once the food reaches *ben Derosai* Halacha recognizes it as cooked. Does this mean that a person would be comfortable serving that food to his guests? Not necessarily. Maybe on the contrary – once it is cooked, then a person would try perfecting it, but earlier he would not bother. Same goes for the Rambam. There is room for improvement beyond *ben Derosai*, and Halacha recognizes that improvement as cooking. This does not necessarily mean that people will still tamper with the fire once the food is edible.

The Bach's son in law, the Taz, disagrees:

ט"ז אורח חיים סימן רנג ס"ק א

מבואר הוא דהטור נקט "כמאכל בן דרוסאי" להוציא מחנניה, דסבירא ליה כמאכל בן דרוסאי מותר לגמרי ... קא משמע לן דאפילו זה לא מהני, אבל פחות מזה אסור ... ולא פליגי הפוסקים אלא במאכל בן דרוסאי דווקא אי הוה בשיל או לא

The Tur writes "even" beyond *ben Derosai*, to make it clear that he does not hold like Chananya. But "even" implies that the *gezera* applies before *ben Derosai* as well.

"Reduced and Improved"

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לו עמוד ב

אמר רב שמואל בר יהודה אמר רבי יוחנן: ... משהין ... תבשיל שבישל כל צורכו וחמין שהוחמו כל צורכן ואפילו מצטמק ויפה לו.

אמר ליה ההוא מדרבנן לרב שמואל בר יהודה: הא רב ושמואל דאמרי תרווייהו. מצטמק ויפה לו אסור! - אמר ליה: אטו לית אנא ידע דאמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: מצטמק ויפה לו אסור! כי קאמינא לך - לרבי יוחנן קאמינא.

אמר רב נחמן: מצטמק ויפה לו - אסור, מצטמק ורע לו - מותר. כללא דמלתא: כל דאית ביה מיחא - מצטמק ורע לו, לבר מתבשיל דליפתא, דאף על גב דאית ביה מיחא מצטמק ויפה לו הוא. והני מילי - דאית ביה בשרא, אבל לית ביה בשרא - מצטמק ורע לו הוא. וכי אית ביה בשרא נמי לא אמרן אלא דלא קבעי לה לאורחין, אבל קבעי לה לאורחין - מצטמק ורע לו. לפדא דייסא ותמרי - מצטמק ורע להן.

רש"י מסכת שבת דף לו עמוד ב

מצטמק - מתמעט וכויץ

מיחא - קמח.

כסא דהרסנא - דגים המבושלים בשמן בקמח.

דאית ביה בשרא - מצטמק ויפה לו, ששומן הבשר משבר כח הלפת, כדאמר בברכות (מד, ב).

לאורחין - צריך חתיכות חשובות לשום לפנייהם, ואין דרך כבוד בתבשיל המצטמק, שאין הבשר ניכר בו.

לפדא - מאכל שעושה מתאנים.

תמרי - מאכל תמרים.

חברותא שבת דף לו עמוד ב

אמר רב שמואל בר יהודה אמר רבי יוחנן... משהין תבשיל שבשיל כל צורכו, וחמין שהוחמו כל צורכן, ואפילו מצטמק ויפה לו. אמר ליה ההוא מדרבנן לרב שמואל בר יהודה: הא רב ושמואל דאמרי תרווייהו מצטמק ויפה לו אסור להשהות על כירה שאינה גרופה תבשיל המצטמק ויפה לו, והיאך פסקת כרבי יוחנן שמוות? אמר ליה רב שמואל בר יהודה לההוא מרבנן: אטו לית אנא ידע, וכי איני יודע, את מה דאמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: מצטמק ויפה לו, אסור: ואם כן, ודאי מה שאמרתי לא נאמר לשיטת שמואל, אלא כי קאמינא לך, רק לרבי יוחנן קאמינא.

אמר רב נחמן נקטינן להלכה: מצטמק ויפה לו, אסור להשהותו על כירה שאינה גרופה. מצטמק ורע לו, מותר. כללא דמלתא - מהו מצטמק ויפה לו ומהו מצטמק ורע לו: כל תבשיל דאית ביה מיחא - קמח, הרי הוא מצטמק ורע לו, לבר, חוץ מתבשיל דליפתא - לפת, דאף על גב דאית ביה מיחא קמח, מצטמק ויפה לו הוא. והני מילי דאמרינן שתבשיל הלפת נחשב כמצטמק ויפה לו, בזמן דאית ביה בשרא, ששומן הבשר מרכך את הלפת. אבל אם לית ביה בתבשיל הלפת בשרא, מצטמק ורע לו הוא. וכי אית ביה בשרא, נמי לא אמרן שהוא מצטמק ויפה לו אלא בזמן דלא קבעי לה לאורחין, אבל אם קבעי לה לאורחין, הרי התבשיל נחשב מצטמק ורע לו, כיון שצריך לתת לאורחין חתיכות חשובות, ואין דרך כבוד לתת לפנייהם תבשיל מצטמק שהבשר לא ניכר בו. ומוסיפה הגמרא: לפדא - מאכל העשוי מתאנים, דייסא, ותמרי מאכל העשוי מתמרים, אלו מאכלים שנחשבים "מצטמק ורע להן".

The Gemara adds an additional level to the discussion. Beyond the question of how cooked the food is, do we need to take into account the possibility of the food improving by the cooking.

The Ramban says that the very discussion assumes that as long as the food is not fully cooked, we should be concerned that one would want to enhance the cooking. The discussion is whether we should still be concerned if the food can still be improved. This means that the Gemara is assuming Chachamim's position, not Chananya's!

חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף לו עמוד א

אנו אין לנו אלא כלשון רבינו הגדול ז"ל (הרי"ף, שפסק נגד חנניה) משום דחזינן דבתר כל שקלא וטריא דשמעתין כולהו אמרו לקמן הלכתא מצטמק ויפה לו אסור, וכבר פירשתי שכל שאסר מצטמק ויפה לו, אי אפשר שלא יאסור לשהות כמאכל בן דרוסאי, שכל תבשיל שבעולם, ואפילו חמין, כמאכל בן דרוסאי מתבשל ומצטמק ויפה לו, הילכך אסור. ואפילו לרב שמואל משמ"י דר' יוחנן דאמר מצטמק ויפה לו מותר, כמאכל בן דרוסאי, שהוא מתבשל ויפה לו, אסור, דאי לאו הכי לישרי כמאכל בן דרוסאי, וכל שכן האי דנתבשל כל צרכו דשרי.

How do the other Rishonim explain the Gemara?

1. We don't hold like this Gemara:

רש"י מסכת שבת דף לו עמוד ב

אנן דמשהינן קדירה על גבי כירה שאינה גרופה - אדחנניה סמכינן, הואיל ותנן סתם מתניתין כוותיה ... וכל הני אמוראי דאסרי סברי: מתניתין לשהות תנן

Rashi says that this entire discussion assumes Chachamim's opinion, but we hold like Chananya, and therefore the discussion is irrelevant.

2. Even those who say the *gezera* expires at *ben Derosai* might say that it applies at that stage as well:

The Ramban himself proposes an alternative reading to this Gemara:

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף לז עמוד א

ואם יאמר לך אדם – דלמא כמאכל בן דרוסאי שרי לשהות, לפי שהוא מסיח דעתו מלאכול עד למחר, ולמחר הרי כבר נתבשל ונצטמק, אבל כשהוא מבושל כל צרכו ואינו צריך אלא להצטמק ויפה לו – אסור, שהוא אוכלו בלילה, ואתי לחתויי!

Maybe when the food is *ben Derosai* we assume a person is no longer worried about it and won't fuss with it, but will probably eat it in the morning – fully cooked. But if it is already cooked, we are concerned that one may tamper with it to give it that extra perfection and make it edible right away!

The Ramban seems to present this idea almost derisively, not citing anyone who actually holds this opinion. But the Rashba tells us that great scholars have proposed this opinion:

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף לז עמוד ב

ראיתי בפירושי רבינו האיי גאון ז"ל ... בסוף דבריו כתב עוד : נמצא המותר בשני פנים – שחמו ולא בשלו כל עיקר, ושבשלו כמאכל בן דרוסאי, ואפילו בשלו כל צרכו, אלמא מדקאמר 'ואפילו בשלו כל צרכו' משמע שהוא ז"ל סבור דרב שמואל בר' יהודה משמיה דרבי יוחנן רבותא אשמועינן, דאפילו נתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו שרי, אף על גב דאיכא למגזר כיון שבחתי מועט כדי לצמקו סגי ליה דלמא יהיב דעתיה ומחתי, ורב ששת אשמועינן בלא נתבשל כל צרכו, ורב שמואל בר' יהודה אוסיף אפילו נתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו וכל שכן כשלא נתבשל כל צרכו

The Rashba presents Rav Hai Gaon's view. According to his opinion, Chananya is worried about two different scenarios: 1. The food is not minimally cooked. This might be upsetting and would lead to tampering. 2. The food is cooked, but can easily be significantly improved. Here we are concerned about the temptation of causing that small but significant improvement.

Though Rav Hai says that this opinion is not accepted Halachically, his interpretations allows the Sugia to be read also according to Chananya.

The Ramban proves that this interpretation does not fit the Sugia very well. But his main contention is with the idea behind this interpretation:

אף אתה אמור לו ... אם כן, מצטמק ורע לו נמי, כשהוא קרוב לבישולו יאסור!

If the issue is the concern that a small improvement can go a long way, wouldn't we be more concerned with food that is almost ready, than food that is ready but can stand to be improved?

❖ הרחבות – The Ramban's other proof

The Rashba responds:

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף לז עמוד ב

וא"ת אם כן, למאן דאמר מצטמק ויפה לו אסור, כלומר משום שקרוב לצימוקו יהיב דעתיה ומחתי, אם כן אפילו מצטמק ורע לו, כל שהוא קרוב לבישולו אסור, דדילמא יהיב דעתיה ומחתי כדי לגמור אותו בישול מועט! י"ל דכיון דמצטמק ורע לו, לא מחתי, דמסתפי דילמא מצטמק ומתפסד

If the food is nearly cooked, and will not improve further once it is cooked, the person will probably just let it lie, lest it overcooks. If the food will improve by further cooking, then we are concerned.

❖ הרחבות – Alternative explanations of Rav Hai's position

This explanation adds another aspect of the current discussion. We have analyzed this section based on the stage in the cooking that the food is up to. The Rashba reminds us that reduction will only improve certain kinds of food.

This realization opens a third explanation:

3. "Reducing and improving" are a characteristic of the food, not a stage of the cooking

המאור הקטן מסכת שבת דף טז עמוד א

דעתנו נוטה דלא מפליגין בשהיות ... אלא כולו שריאן בכל שהוא כמאכל בן דרוסאי. והני מילי במצטמק ורע לו, אבל מצטמק ויפה לו (למאן דאסור) אין משהין על גבי כירה שאינה גרופה ואינה קטומה, אף על פי שבישל כל צרכו, ולמאן דהתיר) ... מותר לשהות על גבי כירה שאינה גרופה ואינה קטומה, והוא שבישל כל צרכו, אבל כמאכל בן דרוסאי אין משהין בכירה שאינה גרופה וקטומה במצטמק ויפה לו.

Baal Ha'Maor says that the Gemara is not referring to a stage in the cooking, but only to the kind of food. The idea the Sugia is introducing is that a person would be more wary of stoking the coals under a food that gets ruined once it starts overcooking, as the Derisha explains:

דרישה אורח חיים סימן רנג אות ב

כתב הרז"ה ... והיינו ... אם מצטמק ורע לו אז מותר אפילו לא נתבשל אלא כמאכל בן דרוסאי ... כיון שסתם וכתב בתחלת דבריו "מיהו הני מילי בתבשילין שאין צימוקן יפה להן" ... והטעם, דסבירא ליה דאף על פי שלא נתבשל אלא כמאכל בן דרוסאי, אפילו הכי מותר, אף על פי שעדיין צריך בישול, ויפה לו (כלומר – המאכל באופיו מצטמק ורע לו, אך הבישול הנוכחי יפה לו), היינו משום דכיון דכבר נתבשל כדרך שמקצת בני אדם אוכלין אותו, הלכך אף על פי שהבישול עדיין יפה לו, מכל מקום לא חיישינן שמא יחתה, דירא לחתות, דשמא יבשל יותר מדאי

And here again there is an explanation why the Sugia fits Chananya's opinion *better* than Chachamim. Once the food has reached *ben Derosai*, and will get ruined if it overcooks, a person would *refrain* from tampering with it. The discussion is – perhaps Chananya would agree that if the food would improve the more it cooks, a person would stoke the coals past *ben Derosai*!

In summary:

Chananya and Chachamim disagree about whether the *gezera* forbidding leaving food by the fire as Shabbat begins applies to food that is minimally edible (*ben Derosai*).

The Rishonim argue about how to rule. We looked into two sections the Rishonim used to prove their positions, through which we gained a better understanding of the disagreement:

1. "Cooked and uncooked"

The Gemara says that if the food is not cooked at all, there is no concern of tampering with the temperature, since people know it is pointless, they will have to wait until morning. Conversely, if the food is cooked, there is no reason for concern either. The *gezera* therefore applies only to food that is "cooked and uncooked".

The Ramban explains that this would describe food that is cooked – edible, but not fully cooked. This would be a perfect definition for food that is cooked *ben Derosai*!

The Beit Yosef says that the Ramban does not mean that the food is necessarily cooked beyond *ben Derosai*. He means that the Gemara is saying that even once it is minimally cooked, the *gezera* still applies.

The Bach disagrees. He explains that the Gemara said that according to Chachamim, the *gezera* begins only at *ben Derosai*. If the food is not even minimally cooked, a person would not bother tampering with it in an effort to improve it (considering that there is a transgression involved).

The Tosfot say that the Gemara simply means that the food started cooking, but is not yet cooked, at all, not even *ben Derosai*.

2. Reduced and improved

The Gemara bring a discussion about whether the *gezera* is more applicable to food that improves as it reduces.

The Ramban says that discussing reduction is only relevant once the food is cooked. The very discussion implies that we assume that we are concerned about stoking the fire until the food is fully cooked, as the discussion discusses whether to extend the *gezera* beyond that in certain cases.

The Rishonim presented three responses to this:

- a. Indeed, this Gemara is based on Chachamim's opinion, and should therefore be ignored when it comes to Halachic ruling (Rashi).
- b. There are two different concerns – 1. Up to the minimal edibility, there is concern that a person would tamper to ensure that the food is edible. Once edible, a person would not tamper on Shabbat. 2. Once the food is cooked, and a small extension can be significant to the outcome, a person might be tempted to try to bring that extra cooking (Rav Hai Gaon).

- c. The Sugia is not discussing a stage in the cooking. It is discussing the kind of food. A person would rush the cooking of a food that improves after it is fully cooked, and not a food that deteriorates at that point. This is a different interpretation of Chananya – once the food is minimally cooked, a person has a reason to *refrain* from advancing the cooking too fast (Baal Ha'Maor as explained by the Derisha).

Halacha

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רנג סעיף א

כירה ... אסור ליתן עליה תבשיל מבעוד יום להשהותו עליה, אלא אם כן נתבשל כל צרכו והוא מצטמק ורע לו, דליכא למיחש שמא יחתה ... אבל אם נתבשל קצת, ולא נתבשל כל צרכו, ואפילו נתבשל כל צרכו והוא מצטמק ויפה לו, חיישינן שמא יחתה, ואסור להשהותו עליה ... אא"כ גרף, דהיינו שהוציא ממנה כל הגחלים, או קטם, דהיינו שכסה הגחלים באפר למעט חומם
ויש אומרים שכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, או שנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו, מותר להשהותו על גבי כירה, ולא הוזכרה גרופה וקטומה והוסק בקש וגבבא אלא כשהתחיל להתבשל ולא הגיע למאכל בן דרוסאי הגה : ונהגו להקל כסברא האחרונה.

The Shulchan Aruch allows leaving the food on an open fire only if the food is fully cooked, like the Rif and Ramban. He mentions Chananya as a dissenting opinion. The Rema writes that the Minhag is to follow Chananya's ruling.

The Rosh gives an interesting justification for following Chananya:

רא"ש מסכת שבת פרק ג סימן א

בשביל שרבו דעות בהאי פיסקא וישראל אדוקין במצות עונג שבת ולא ישמעו להחמיר הנח להם כמנהג שנהגו על פי הפוסקים כחנניא.

Jews like Oneg Shabbat. They will not be willing to be too stringent in a way that might mitigate their Oneg Shabbat.

The Biur Halacha understands that this implies that we really should be more stringent. The Rosh only explains why it is difficult to give such a ruling to the masses, and the Rema follows suit by saying that this is the custom, not that this is the proper Halacha:

ביאור הלכה סימן רנג סעיף א ד"ה * ונהגו להקל

משמע מזה דרך משום זה לא רצה למחות, וכן הבית יוסף גופא ממה שהעתיק דעה הראשונה בסתמא והדעה השניה בשם יש אומרים משמע גם כן דעתו נוטה להחמיר. אך מכל מקום אין בנו כח למחות במקילין, שכבר נהגו העם כהיש אומרים, וכמו שכתב הרמ"א. לפי זה לכתחלה בודאי טוב ליזהר שיהיה מבושל כל צרכו קודם חשכה ולסלקו מן האש אך אם אירע שנתאחר הדבר כגון שבאו אורחים קודם שקיעת החמה והוצרך לבשל איזה תבשיל עבורם יכול להעמיד על הפטפוט לבשל אף שלא יתבשל עד השקיעה רק כחצי בישול סגי.

The Chazon Ish rejects such a reading. Since the *gezera* is Derabanan, the lenient position is backed by many Rishonim, we do not have the right to be stringent in a way that would mitigate people's Oneg Shabbat:

חזון איש אורח חיים סימן לז סעיף ג

נראה דאין כוונת הרא"ש משום מוטב שיהיו שוגגין, אלא כונתו ז"ל, כיון דהמחמירים הם גדולי עולם, כמו השאלתות והרי"ף ועוד, היה ראוי להחמיר שלא להיכנס לפלוגתא. אבל מפני שיש כאן הרבה פעמים ביטול עונג שבת לא ישמעו להחמיר, אלא כל שאפשר להקל מעיקר הדין יאמרו להקל, ומעיקר הדין אפשר להמקילין להקל, אחרי שהם מבני בניהם של אלו שהקילו על פי הוראת רבותיהם, וגם כי הוא מדברי סופרים, ולכן הנח להם שיסמכו על דעת רבותינו המקילים, ואפשר שאין להחמיר אחרי שהגאונים לא החמירו לעצמן.

Sfardi Poskim are lenient as well:

כף החיים סימן רנ"ג ס"ק כג

לענין דינא המנהג להקל כיש אומרים שכתב אחר כך בשולחן ערוך, שכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי משהין אפילו לכתחלה, וכמו שכתב בהגה דנהגו להקל כסברא האחרונה.

שו"ת אור לציון חלק ב - הערות פרק יז - דיני שהיה וחזרה והטמנה – אות ה

כבר נהגו כ"יש אומרים' שכתב בשולחן ערוך, שדי שיתבשל כשיעור מאכל בן דרוסאי כדי שיהא מותר להשהות.

ילקוט יוסף שבת א סימן רנג - שהיית תבשיל על כירה מערב שבת סעיף א

תבשיל שנתבשל כל צרכו מערב שבת, או שנתבשל רק כחצי בשולו, ועדיין אינו מבושל כל צרכו, יש אומרים שמותר להשהותו מערב שבת על גבי אש גלויה, כמו פתיליה של נפט, או גז, לצורך סעודת שבת. אפילו אם התבשיל הולך ומצטמק, והצימוק יפה לתבשיל. ויש חולקים ומצריכים ליתן טס של מתכת או אובסט להפסיק בין האש לקדרה. והמנהג כסברא ראשונה.

It is important to note that the entire discussion revolves around leaving the food on an open flame. If the food is on a hot plate and similar heat sources, there are no such Halachic limitations.

רבנות –
סימן רנג סעיף א

סיכום

The gezera and it's modern day application

Chazal forbade leaving food that is insufficiently cooked on the fire when Shabbat begins, lest one will be tempted to stoke the coals.

We have learned two reasons why this *gezera* would not necessarily apply to a gas stove:

1. The *gezera* was instated for fire that dies out as time goes on. On a gas burner there is no concern that the need to "stoke the coals" would arise.
2. The *gezera* was concerned with stoking the coals that are already in the fire. On the gas burner, only new fuel can be introduced, which was not the concern of the *gezera*.

Though the Poskim tend to agree that the *gezera* no longer applies, still they said it is best to comply with the *gezera*.

But how should that be done? The *gezera* says that the fire must be affected, by moving or covering the fire. On gas burners the fire is mitigated by changing the dials. Is the definition that the fire must be covered, or that access to the ability to enhance the temperature should be mitigated (and therefore the dials should be covered or taped)?

Rav Feinstein and Rav Wozner agree that covering the fire is closer to the original definition, though they say that it is right to cover both.

At what point in the cooking does the gezera apply?

Chananya and Chachamim disagree about whether the *gezera* forbidding leaving food by the fire as Shabbat begins applies to food that is minimally edible (*ben Derosai*).

The Rishonim argue about how to rule. We looked into two sections the Rishonim used to prove their positions, through which we gained a better understanding of the disagreement:

3. "Cooked and uncooked"

The Gemara says that if the food is not cooked at all, there is no concern of tampering with the temperature, since people know it is pointless, they will have to wait until morning. Conversely, if the food is cooked, there is no reason for concern either. The *gezera* therefore applies only to food that is "cooked and uncooked".

The Ramban explains that this would describe food that is cooked – edible, but not fully cooked. This would be a perfect definition for food that is cooked *ben Derosai*!

The Beit Yosef says that the Ramban does not mean that the food is necessarily cooked beyond *ben Derosai*. He means that the Gemara is saying that even once it is minimally cooked, the *gezera* still applies.

The Bach disagrees. He explains that the Gemara said that according to Chachamim, the *gezera* begins only at *ben Derosai*. If the food is not even minimally cooked, a person would not bother tampering with it in an effort to improve it (considering that there is a transgression involved).

The Tosfot say that the Gemara simply means that the food started cooking, but is not yet cooked, at all, not even *ben Derosai*.

4. Reduced and improved

The Gemara bring a discussion about whether the *gezera* is more applicable to food that improves as it reduces.

The Ramban says that discussing reduction is only relevant once the food is cooked. The very discussion implies that we assume that we are concerned about stoking the fire until the food is fully cooked, as the discussion discusses whether to extend the *gezera* beyond that in certain cases.

The Rishonim presented three responses to this:

- a. Indeed, this Gemara is based on Chachamim's opinion, and should therefore be ignored when it comes to Halachic ruling (Rashi).
- b. There are two different concerns – 1. Up to the minimal edibility, there is concern that a person would tamper to ensure that the food is edible. Once edible, a person would not tamper on Shabbat. 2. Once the food is cooked, and a small extension can be significant to the outcome, a person might be tempted to try to bring that extra cooking (Rav Hai Gaon).
- c. The Sugia is not discussing a stage in the cooking. It is discussing the kind of food. A person would rush the cooking of a food that improves after it is fully cooked, and not a food that deteriorates at that point. This is a different interpretation of Chananya – once the food is minimally cooked, a person has a reason to *refrain* from advancing the cooking too fast (Baal Ha'Maor as explained by the Derisha).

Halacha

The Shulchan Aruch cites the Ramban and Rif's ruling, and mentions Chananya's opinion as the dissenters. The Rema writes that the custom is to follow Chananya. Most Sfardi Poskim agree that the custom is to be lenient as well.

The Rosh explains that that the ruling like Chananya is due to Jew's love of Oneg Shabbat, therefore they would not accept stringency in this context.

The Biur Halacha reads into this that the Rosh agrees that Halacha should follow Chachamim, like the Rif and Ramban, but that ruling is too strict for the masses.

The Chazon Ish (following a general perception he has regarding Am Isreal's role in Psak Halacha) rejects this understanding. Am Israel say that oneg Shabbat should override stringency of this *gezera*. This is a positive ruling, not a concession to people who are not devout enough.

In this unit we introduced the *gezera*. We will delve deeper into the exceptions to which the *gezera* does not apply.